

Catharanthus roseus (Sadabahar)

Classification-

Kingdom- Plantae

Division- Magnoliophyta

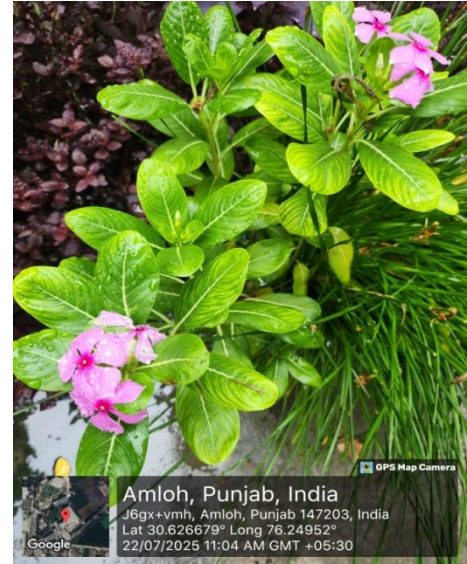
Class- Magnoliopsida

Order- Gentianales

Family- Apocynaceae

Genus- *Catharanthus*

Species- *roseus*

Habitat- Native to Madagascar but in punjab it is cultivated in gardens, roadsides, and wastelands, thriving in full sun and well-drained soils.

Morphology- *Catharanthus roseus* is an evergreen, herbaceous plant or subshrub, growing up to 1 meter tall, with glossy, opposite leaves and latex-bearing stems. It bears attractive, five-petaled flowers ranging in color from pink, purple, to white, with a contrasting eye in the center. The fruit is a pair of cylindrical follicles containing numerous seeds. It has a well-branched root system and produces a milky sap when cut.

Economic Importance-

Popular ornamental plant for gardens, borders, and ground cover due to its colorful flowers and drought resistance.

Used in ethnomedicine in various cultures for wound healing, sore throats, and menstrual disorders.

कैथारन्थस रोज़ियस (सदाबहार)

वर्गीकरण -

साम्राज्य – पादप
विभाग – मैग्नोलियोफाइटा
वर्ग – मैग्नोलियोप्सिडा
क्रम – जेंटियानेल्स
कुल – एपोसाइनेसी
गण – कैथारन्थस
प्रजाति – रोज़ियस

आवास (Habitat)-

मेडागास्कर का मूल निवासी है, लेकिन पंजाब में इसे बागबगिचों-, सड़कों के किनारों और बंजर भूमि में उगाया जाता है, जहाँ यह पूरी धूप और अच्छी जलनिकासी वाली मिट्टी में अच्छी तरह पनपता है।

आकृति-विज्ञान (Morphology):

कैथारन्थस रोज़ियस एक सदाबहार, शाकीय पौधा या झाड़ी जैसा पौधा है, जो लगभग 1 मीटर तक ऊँचा होता है। इसके पत्ते चमकदार और विपरीत दिशा में होते हैं। तनों में दूधिया रस पाया जाता है। फूल पाँच (लेटेक्स) पंखुड़ियों वाले होते हैं, जिनका रंग गुलाबी, बैंगनी से लेकर सफेद तक हो सकता है, और बीच में एक गहरे रंग का केंद्र होता है। फल दो बेलनाकार फोलिकल्स होते हैं जिनमें कई बीज होते हैं। इसकी जड़ें शाखायुक्त होती हैं और कटने पर दूधिया रस निकलता है।

आर्थिक महत्व (Economic Importance)-

सुंदर फूलों और सूखा सहन करने की क्षमता के कारण यह एक लोकप्रिय सजावटी पौधा है, जिसका उपयोग बागानों, किनारों और ग्राउंड कवर के रूप में किया जाता है।

विभिन्न संस्कृतियों में पारंपरिक चिकित्सा में इसका उपयोग घाव भरने, गले की खराश और मासिक धर्म संबंधी विकारों के उपचार में किया जाता है।

ਕੈਥਾਰੈਥਸ ਰੋਜ਼ੀਅਸ (ਸਦਾਬਹਾਰ)

ਵਰਗੀਕਰਨ -

ਰਾਜ - ਪੌਦੇ

ਵਿਭਾਗ - ਮੈਗਨੋਲਿਓਫਾਈਟਾ

ਵਰਗ - ਮੈਗਨੋਲਿਓਪਸਿਡਾ

ਕ੍ਰਮ - ਜੈਸ਼ਨਏਲਜ਼

ਪਰਿਵਾਰ - ਏਪੋਸਾਇਨੇਸੀ

ਜੀਨਸ - ਕੈਥਾਰੈਥਸ

ਪ੍ਰਜਾਤੀ - ਰੋਜ਼ੀਅਸ

ਆਵਾਸ (Habitat)-

ਇਹ ਮੂਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਡਾਗਾਸਕਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਪੌਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਗਰਮ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਗਰਮ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਗਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰੀ ਧੁੱਪ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਨਿਕਾਸ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੱਲਦਾ-ਫੂਲਦਾ ਹੈ।

ਆਕਾਰ-ਵਿਗਿਆਨ (Morphology)-

ਕੈਥਾਰੈਥਸ ਰੋਜ਼ੀਅਸ ਇੱਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਰਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਜੜੀ-ਬੂਟੀ ਜਾਂ ਛੋਟੀ ਬੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਲਗਭਗ 1 ਮੀਟਰ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਪੱਤੇ ਚਮਕਦਾਰ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਡੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਵਰਗਾ ਰਸ (ਲੈਟੈਕਸ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੁੱਲ ਪੰਜ ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਗੁਲਾਬੀ, ਜਾਮਣੀ ਜਾਂ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਰੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਲ ਦੋ ਸਿਲੰਡਰੀ ਫੋਲਿਕਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਬੀਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਜੜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸ਼ਾਖਾ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੱਟਣ 'ਤੇ ਦੁੱਧ ਵਰਗਾ ਰਸ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਤਾ (Economic Importance)-

ਇਸਦੇ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਸੁੱਕਾ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਬਾਗ-ਬਾਗੀਚਿਆਂ, ਬਾਰਡਰਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਕਵਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਿੰਗਾਰਕ ਪੌਦਾ ਹੈ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਵਰਤਾਅ ਜਖਮ ਠੀਕ ਕਰਨ, ਗਲੇ ਦੀ ਸੂਜ ਅਤੇ ਮਾਸਿਕ ਧਰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਲੋਕ ਇਲਾਜ ਚਿਕਿਤਸਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।